

ЧИННИКИ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ ПРО МАТЕРИНСТВО В СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Ганна Склярова¹

¹Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, ЗВО «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9366-4591>

FACTORS OF DECISION-MAKING ABOUT MOTHERHOOD IN SITUATION OF UNCERTAINTY

Hanna Skliarova¹

¹PhD (Psychology), "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9366-4591>

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз чинників ухвалення рішення про материнство в умовах невизначеності. Для досягнення цілей статті розглянуті основні поняття теми "ухвалення рішення" та "невизначеність". Як чинники ухвалення рішення про материнство розглядаються емоції жінки, які пов'язані із перспективою виносити та народити дитину, особливості її пізнавальних процесів, завдяки яким відбувається здобуття, обробка, накопичення й використання інформації про материнство, особистий досвід жінки чи досвід авторитетної для неї людини в цій сфері. Також як чинники ухвалення рішення про материнство розглядаються потреби жінки, її цінності й мотиви та їх ієрархія. Зазначається, що наявність партнера та особливості партнерських стосунків, ставлення партнера до майбутнього материнства жінки, та навіть психоемоційний стан партнера, також суттєво впливають на її рішення про те, чи бути матір'ю. Як чинник ухвалення рішення про материнство розглядається також наявність чи відсутність підтримки такого рішення від родичів, друзів, інших близьких та значущих для жінки людей. В статті наголошується на важливості запланованості чи незапланованості вагітності, як чинника ухвалення рішення про материнство, а також на значенні суспільних очікувань, думок та стереотипів щодо виконання жінкою ролі матері в ухваленні нею відповідного рішення. В статті розглядається сутність невизначеності та її неоднозначний вплив на ухвалення жінкою рішення щодо материнства. Так, наголошується, що ситуація невизначеності, може як спонукати жінку до виношування та народження дитини, так і, навпаки, стримувати її від ухвалення такого рішення. Зазначається, що невизначеною є така ситуація, яка не дозволяє чітко передбачити майбутні події, через брак, суперечливість інформації про навколишню дійсність, її швидку мінливість.

Ключові слова: ухвалення рішення, материнство, ситуація невизначеності.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 11

Abstract. The article carries out a theoretical analysis of the factors of decision-making about motherhood in conditions of uncertainty. To achieve the goals of the article, the main concepts of the topic "decision-making" and "uncertainty" are considered. A woman's emotions related to the prospect of carrying and giving birth to a child, features of her cognitive processes, thanks to which the acquisition, processing, accumulation and use of information about motherhood, a woman's personal experience or the experience of an authoritative person for her in this area are considered as factors for making a decision about motherhood. A woman's needs, her values and motives and their hierarchy are also considered as factors of decision-making about motherhood. It is noted that the presence of a partner and the characteristics of a partner relationship, the partner's attitude towards a woman's future motherhood, and even the partner's psycho-emotional state also significantly influence her decision to become a mother. The presence or absence of support for such a decision from relatives, friends, other close and significant people for a woman is also considered as a factor in making a decision about motherhood. The article emphasizes the importance of planned or unplanned pregnancy as a factor in making a decision about motherhood, as well as the importance of social expectations, opinions and stereotypes regarding a woman's role as a mother in making the appropriate decision. The article examines the essence of uncertainty and its ambiguous influence on a woman's decision-making regarding motherhood. Thus, it is emphasized that the situation of uncertainty can both encourage a woman to carry and give birth to a child, and, on the contrary, deter her from making such a decision. It is noted that an uncertain situation is one that does not allow one to clearly predict future events, due to the lack and contradiction of information about the surrounding reality, its rapid changeability.

Keywords: decision-making, motherhood, situation of uncertainty.

Formulas: 0; **fig.:** 0, **tabl.:** 0, **bibl.:** 10

Постановка проблеми. Щодня особистість ухвалює безліч рішень, як от: що приготувати на сніданок, у що вдягнутися, яким способом дістатися на роботу, із ким створити сім'ю, народжувати дітей зараз чи почекати більш сприятливого моменту тощо. Частина з цих рішень дається легко, а частина – вимагає значних роздумів, особливо, якщо наслідки рішення впливатимуть не на окрему людину, а на всю сімейну систему, будуть довготривалими та незворотніми, наприклад, рішення про материнство. Навіть зараз, у ситуації невизначеності, в країні продовжують народжуватися малюки, а це означає, що попри війну, жінки ухвалюють рішення стати матерями, і дослідження чинників, які впливають на таке рішення, є вкрай важливим для підтримки майбутніх матерів та подолання демографічної кризи, яка загрожує нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція ухвалення рішень бере свій початок у дослідженнях А. Брушлинського, Д. Леонтьєва, В. Роменця, Ю. Козелецького, Т. Корнілової, Г. Балла, А. Моляко. Сучасними українськими авторами, які продовжують наукові пошуки у цьому напрямку є: Г. Горбань, В. Чернобровкін, Л. Помиткіна, О. Санніков та інші. У науковій літературі пропонується розгляд питань про: етапи ухвалення особистістю стратегічно важливих рішень, особливості ухвалення рішення щодо професійного самовизначення, визначення життєвої позиції та вибору шлюбного партнера (Помиткіна Л.); чинники та механізми ухвалення рішення особистістю (Санніков О.); традиції вивчення процесу ухвалення рішень з позицій різних підходів (структурного, функціонального, діяльнісного, суб'єктного, вчинкового) (Чернобровкін В.).

Щодо умов невизначеності, Гусєв А. та Громова Г. у своїх дисертаціях розглядають питання толерантності до невизначеності, надаючи визначення й самої невизначеності.

Різні психологічні аспекти, пов'язані із материнством, є предметом дослідження: О. Васильченко – щодо психології репродуктивної поведінки особистості; Н. Яремчук – щодо особливостей та чинників готовності до материнства; Н. Чепелевої – стосовно ставлення та адаптації до материнства.

Сама по собі концепція ухвалення рішення є достатньо дослідженою, але зараз, під час війни в Україні, особливо актуальним стає питання, що впливає на рішення жінок виносити та народити дитину в таких умовах – невизначеного завтрашнього дня та віддаленого майбутнього.

Формування цілей статті. Метою статті є здійснення теоретичного аналізу чинників, що впливають на ухвалення жінкою рішення про материнство в невизначених умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання ухвалення рішення, як акту “волевиявлення людини”, цікавило представників різних гуманітарних наук з давніх часів. “Ухвалення рішень в психології розглядається як центральний етап переробки інформації на всіх рівнях психічної регуляції у системі цілеспрямованої діяльності людини й найбільш узагальнено визначається як формування дій та операцій, що знижують вихідну невизначеність проблемної ситуації” (Помиткіна, 2013).

В. Чернобровкін, у своєму дисертаційному дослідженні, зазначає, що “ухвалення рішення, у широкому розумінні, є взаємодією особистості з проблемною ситуацією. Під час такої взаємодії визначаються дії, спрямовані на перетворення вихідних умов ситуації та приведення її у стан, що відповідає суб'єктивним уявленням ... про оптимальний перебіг процесу ... діяльності” (Чернобровкін, 2007).

Розглядаючи складові ухвалення рішення командиром, С. Черевичний називає такі компоненти: емоційно-вольовий, когнітивний, ціннісно-мотиваційний.

Основні функції емоційно-вольового

компоненту – контроль і регуляція вольових дій особистості, які пов'язані з подоланням труднощів і бар'єрів під час ухвалення рішення, зі здійсненням вибору, зокрема, в ситуації невизначеності. Когнітивний компонент відповідає за “аналіз характеристик ситуації невизначеності, інформації, альтернатив та раціональне оцінювання вибору, його реалізації та наслідків”. Через ціннісно-мотиваційний компонент здійснюється “регулювання мотивів, потягів і дій у виборі, забезпечення активності і спрямованості на пошук варіанта вибору і досягнення цілей при ухваленні рішення” (Черевичний, 2020; Сингаївська & Гура, 2023).

Якщо говорити про материнство, емоційний компонент такого рішення може проявлятися через радість, смуток, гнів, страх, що викликаються новиною про вагітність, чи виникають в процесі уявлення себе матір'ю, обмірковування змін життя, які принесе підготовка до народження дитини та її виховання. На формування емоційного компоненту рішення про материнство може впливати попередній емоційний досвід жінки, авторитетної для неї людини чи навіть психоемоційний стан партнера або інших значущих членів родини. Як зазначає С. Черевичний, під впливом психоемоційного стану іншої людини, у емоційно сприйнятливої особистості “спрацьовує ефект сугестії, або «зараження» станом суб'єкта, який спонукає до ухвалення рішення” (Черевичний, 2020).

Когнітивний компонент рішення про материнство реалізується через аналіз наявної інформації про різні аспекти материнства, наявні ресурси, можливі перешкоди та наслідки. Звичайно, як на попередній компонент, на формування знань жінки в цій галузі впливає попередній особистісний чи запозичений досвід, а також особливості психічних пізнавальних процесів, через які відбувається надбання, зберігання та використання знань.

Когнітивний компонент ухвалення рішення зумовлює перетворення невизначеності у безпечну ситуацію,

оскільки пов'язаний із вмінням вибудовувати альтернативні варіанти, а також добирати стратегії їх реалізації (Черевичний, 2020).

Ціннісно-мотиваційний компонент у структурі ухвалення рішення про материнство проявляється через відповіді жінкою на такі питання: “Чому я хочу чи не хочу народити дитину?”, “Що дасть мені материнство чи чого позбавить?”, “Які мої потреби будуть задоволені, а які ні, якщо я стану матір'ю?”, “Яке місце посіде материнство у моєму житті?”, “З якими наслідками свого рішення я можу зіштовхнутися, і заради чого я на це погоджуюся?”. Отже, при розмові про мотивацію йдеться про “спонукальні якості та ціннісні установки майбутньої матері (прагнення мати щасливу дитину та щасливу сім'ю, негативне ставлення до абортів, особливо першого)” (Яремчук, 2019). “Мотиви та установки поведінки можуть бути (повністю або частково) усвідомлені людиною, але можуть і зовсім нею не усвідомлюватися, особливо якщо суперечать суспільним нормам та ідеальному образу «Я». Тоді справжня мотивація вчинків прикривається раціональним їх мотивуванням, що виправдовує сумнівні, з моральної точки зору, дії. Мотиви можуть не відразу усвідомлюватися особистістю й у тому випадку, якщо її соціальна поведінка здійснюється інтуїтивно в незвичній для індивіда ситуації” (Васильченко, 2013). На думку В. Франкла, смисли, цінності й мотиви – це ті чинники, які позитивно впливають на існування людини в несприятливих ситуаціях та умовах невизначеності (Франкл, 2019).

Таким чином, емоції, що пов'язуються жінкою із перспективою виносити та народити дитину, її цінності, потреби, та мотиви дітонародження, особливості психічних процесів мислення, запам'ятовування та уяви, є важливими чинниками ухвалення рішення про материнство.

Слід зазначити, що на ухвалення рішення особистістю впливають й особистісні властивості, такі, як

толерантність, ризикованість, асертивність, рефлексивність, рішучість, далекоглядність тощо. Рішучість, за визначенням О.Саннікова, “розглядається як інтегральна характеристика особистості, психологічна сутність якої проявляється в здатності сміливо й незалежно ухвалювати зрілі рішення, вибірково використовуючи при цьому особистісні ресурси. Провідною функцією рішучості є керування процесом прийняття рішення, актуалізація процесів активації й мобілізації різних ресурсів особистості для досягнення мети з урахуванням сформованих критеріїв вибору” (Санніков, 2020).

На рішення про материнство впливають також вік майбутньої матері, майновий стан, соціальний статус, наявність партнера, підтримка від інших близьких родичів чи друзів, ставлення членів референтної групи чи, наприклад, релігійної громади до такого рішення.

Слід зауважити, що партнерські стосунки розглядаються як чинник ухвалення рішення про материнство не тільки в контексті їх наявності чи відсутності, а й з огляду на якість взаємозв'язку, взаємопідтримки та взаєморозуміння між майбутніми матір'ю та батьком, їх досвід переживання змін у сімейному житті. Як зазначає Н. Чепелева, “народження дитини – це подія, яка не лише змінює стан жінки-матері, а й зазвичай переносить стосунки в парі на новий рівень. Із діадних вони переходять у тріадні, що, з одного боку, робить родину більш стійкою, а з іншого – ... відбувається дистанціювання у парі через більшу увагу до дитини... За умови нереалістичності прогностичних уявлень про життя з дитиною це може призводити не так до гармонії, як до взаємних образ, відчуття самотності, конфліктів” (Чепелева, 2023). Отож, уявлення пари про життя із дитиною, а також стійкість та гармонійність діадних відносин, цілком можна розглядати, як ще один чинник ухвалення жінкою рішення про материнство.

Окрім цього, слід враховувати час ухвалення рішення про материнство – до зачаття чи після, тобто, чи є вагітність

запланованою, чи ні. Це важливо, бо якщо рішення про материнство було ухвалене до зачаття, вагітність – закономірна частина реалізації попередньо ухваленого рішення. Якщо ж вагітність не запланована, рішення про материнство доводиться ухвалювати у відносно обмежений термін, без можливості його відтермінування, чи перенесення реалізації на більш сприятливий час. Більше того, рішення не бути матір'ю в ситуації, коли жінка вже вагітна, тобто перервати вагітність, може сприйматися самою жінкою й суспільством, як тяжкий гріх, як вбивство, в той час як ухвалення рішення не бути матір'ю, чи стати нею пізніше, жінкою, яка ще не вагітна, не має зазначених “злочинних обтяжень”.

Суспільна думка, очікування, які має суспільство до жінки, також є чинником в ухваленні рішення про материнство. “Зазвичай суспільство виставляє материнство як щось надпозитивне, найкраще, що може статися з жінкою. Тобто суспільство, соціум готує, підштовхує жінку до народження дитини та створення образу того, що жінка без дитини неповноцінна, створює актуальний на певний період часу позитивний образ сім'ї і материнства. Сприяють цьому ідеалізованому уявленню засоби масової інформації, соціальні мережі, а також батьки, друзі, знайомі як транслятори соціального досвіду, показуючи материнство часто однобічно, подаючи життя з дитиною після пологів із позитивним забарвленням” (Чепелева, 2023).

Безумовно, навколишні умови, соціально-економічна та політична ситуація в країні також є чинниками, що впливають на рішення жінки про материнство. Війна, яка зараз триває в Україні, створює ситуацію невизначеності для населення. На думку Милославської О., “невизначеність, як правило, розглядається як усвідомлення того, що наші переконання та уявлення про світ не можуть точно передбачити майбутні події в нашому середовищі...Невизначеністю можна назвати ситуацію, в якій через нестачу або

перевантаженість інформацією, людина стає невпевненою у своїх подальших діях та не може вирішити яке рішення їй обрати (Милославська & Іванчихіна, 2019).

З одного боку, думки про те, що “війна йде, а я так і не встигла стати матір’ю”, “мій партнер може загинути, а я хочу щоб від нього залишилася хоча б дитина”, “моя вагітність та пологи дозволяють відтермінувати мобілізацію чоловіка”, “ми давно хотіли дитину, і якщо я народжу її зараз – так і має бути, все приходить у свій час”, “Україні потрібні українці”, “робити аборт це гріх” можуть спонукати жінку ухвалити рішення стати матір’ю. З іншого, роздуми на кшталт “якщо я народжу зараз, може бути, що доведеться виховувати дитину без чоловіка”, “як жакливо виховувати дитину в таких умовах, коли не відомо чи будуть завтра продукти на полицях магазину, світло вдома та гроші в гаманці”, “як я буду народжувати, а потім гуляти з дитиною під звуки сигналу тривоги”, “краще зачекати спокійніших та безпечніших часів”, “зараз мене ніхто не підтримає в такому рішенні”, “вагітність настала через звалтування ворожими солдатами, і я зовсім не знаю якою буде ця дитина”, можуть схилити жінку в бік ухвалення рішення про відмову від народження дитини.

Але, як зазначає Черевичний С., невизначеність пробуджує в людині найбільш актуальні і типові для неї тенденції, що дає можливість аналізувати ціннісні прояви особистості у найбільш чистому відображенні (Черевичний, 2020).

Таким чином, неможливість із великою ймовірністю передбачити завтрашній день, коли в країні триває війна, коли цивільне населення втрачає життя, здоров’я й домівки, а мобілізовані чоловіки гинуть на фронті, безперечно відіграє роль в ухваленні жінкою рішення, бути чи не бути матір’ю. В такій ситуації значення чинника ухвалення рішення про материнство набуває й толерантність до такої невизначеності. За твердженням Г. Громова, “толерантність до невизначеності це властивість особистості

сприймати непередбачуваність, неоднозначність та складність світу нейтрально або позитивно та зберігати здатність реагувати на неї проактивно. Відповідно, інтолерантність до невизначеності є властивістю особистості сприймати непередбачуваність, неоднозначність та складність світу як небажану, загрозливу і реагувати на неї підвищеною невпевненістю, тривогою, ступором, розгубленістю” (Громова, 2022). Відповідно, із впевненістю можна говорити, що толерантність до невизначеності впливає на рівень тривожності жінки, її мислення, а отже й на рішення про материнство в таких умовах (Гусев, 2009).

Висновки. Рішення про материнство – одне з найважливіших у житті жінки, і на його ухвалення впливає безліч чинників. Їх можна згрупувати наступним чином: 1. Ті, які тісно пов’язані із особистістю жінки (особистісні властивості жінки, її емоції, когніції, цінності, потреби, мотиви, вік, наявний досвід). 2. Ті, які пов’язані із найближчим оточенням жінки (наявність партнера та його ставлення до материнства, підтримка значущих інших – батьків, родичів, друзів, членів релігійної громади чи іншої референтної групи). 3. Група чинників, які пов’язані із навколишніми умовами та суспільством (економічна, політична ситуація в країні, суспільні очікування щодо жінки як майбутньої матері).

Якщо говорити про ситуацію невизначеності, то її можна розглядати і як окремий чинник рішення про материнство, наприклад, “я хочу бути матір’ю, але саме через війну в країні краще почекаю із зачаттям та народженням дитини”, і як “підсилювач” одного з вище перерахованих чинників, як от “через війну загинуло багато українців, тому суспільство очікує, що українські жінки мають народжувати” або “наявність партнера – дуже важлива для ухвалення рішення про народження дитини, і якщо мій партнер загине, і доведеться виховувати дитину самостійно, я не хочу ставати матір’ю”.

Література:

1. Васильченко, О. (2013). Репродуктивна поведінка особистості. Соціально-психологічний аналіз: монографія. Луганськ. «Ноулідж».
2. Громова, Г. (2022). Толерантність до невизначеності як чинник трансформації травматичного досвіду особистості. (Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії). Київ. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/hromova-dis_07_2022.pdf.
3. Гусев, А. (2009). Толерантність до невизначеності як чинник розвитку ідентичності особистості. (Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук). Київ. URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/1910>.
4. Милославська, О. & Іванчихіна, К. Феномен невизначеності у психології. *Особистість, суспільство, закон*. Харків. 56-59.
5. Помиткіна, Л. (2013). Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень: монографія. Київ. *Кафедра*.
6. Санніков, О. (2020). Когнітивні чинники прийняття рішень особистістю. *Науковий вісник ХДУ*. Серія: Психологічні науки. Випуск 3. 38–46.
7. Сингаївська, І., Гура, Г. (2023). Психологічні особливості ухвалення рішень керівниками бізнесу в ситуації невизначеності. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. № 29 (2-3). 95–111.
8. Франкл, В. (2019). Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Пер. з англ. О. Замойська. 3-тє вид. Харків. *Клуб Сімейного Дозвілля*.
9. Чепелева, Н. (2023). Чинники формування уявлень жінки про материнство та трансформація образу матері в період народження дитини. *Габітус*. Вип. 45. 278–283. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.45.45>.
10. Черевичний, С. (2020). Компоненти та показники прийняття рішення командиром в умовах невизначеності. *Вісник Національного університету оборони України*. Випуск 2 (55). 130–136.
11. Чернобровкін, В. (2007). Психологія прийняття рішень у педагогічній діяльності. (Автореферат дис. д-ра. психол. наук.) Київ.
12. Яремчук, Н. (2019). Психологічна готовність жінки до материнства: вікові особливості. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, (1-2). 167–173.